

GLOSAR

Abacă

Placă de piatră plasată deasupra capitelului unei coloane, de formă cel mai adesea pătrată, mai rar octogonală.

Absida

Spațiu cu traseu circular, poligonal, rectangular sau, mai rar, lobat, ieșit în rezalit față de zidul perimetral al unei biserici. *Absida altarului* este plasată în axul bisericii, de regulă spre est, comunicând cu nava centrală sau cu naosul, fie direct, fie prin intermediul unui cor sau al transeptului. Există abside laterale (în nordul și sudul absidei centrale) și abside tăiate în pereții nordic și sudic al bisericilor.

Academism

Mod de viziune artistică dominată de conformitatea față de principiile învățământului academic bazat pe studiul artei clasice. Uneori se întrebunțează în sens peiorativ - atunci când este contestată validitatea rețetelor academice de creație.

Acant

Motiv ornamental reprezentând frunza de formă neregulată a plantei *deacant*. Este utilizat în decorația sculpturală a capitelurilor de ordin corintic și compozit.

Acatist / Imn ~

Imn de mulțumire și de laudă adresat Maicii Domnului, Sfintei Treimi, diferitor sfinți etc. Cel mai cunoscut este "Acatistul Maicii Domnului" sau "Acatistul Bunei Vestiri" atribuit lui Roman Melodul (sec.VI) și completat de patriarhul Sergiu al Constantinopolului.

Achiropoiet(ă)

Imagine (icoană) considerată ca nefiind făcută de mâna omului, obținută prin amprenta directă a chipului sau a trupului lui Iisus Hristos pe anumit material. Este un termen generic utilizat pentru tipurile iconografice a keramionului, mandylionului, Năframa Veronicii, Giulgiul de la Torino și pentru unele icoane ale Maicii Domnului, căpătate conform legendelor în mod miraculos, fără a fi pictate de mâna zugravului.

Acoperământul Maicii Domnului

Temă iconografică de intercesiune, avându-și originea în calitatea de palladium (apărare) a orașului Constantinopol al maforionului Maicii Domnului. Tipul iconografic apare inițial în Rusia în două versiuni: cea novgorodeană și cea moscovită. Ulterior, capătă răspândire în arta ortodoxă a altor state. Acoperământul Maicii Domnului figurează în picturile murale de la Sucevița, Hurezi, Polovragi, Căușeni etc.

Adormirea Maicii Domnului

Temă iconografică din ciclul morții și gloriei Mariei, inspirată din evangheliile apocrife. Este prezentă de obicei pe perețele de vest al naosurilor bisericilor. Figurează în calitate de temă principală în pictura bisericii Adormirea Maicii Domnului din Căușeni.

Adosat

Termen ce marchează situația în care două elemente constructive sunt amplasate spate în spate sau atunci când un element constructiv (o coloană, un pilastru) sunt ridicate în fața altui element mai important, pe care se sprijină.

Ajur

Tehnică decorativă constând din traforarea de mici străpungeri în plăci de piatră sau de lemn, permițând pătrunderea luminii.

Akinakes

Spadă scurtă (sau pumnal) cu unul sau două tăișuri, folosite de sciți, perși, sarmați și alte populații în sec.VI - III î. de Hristos. Se întâlnește și în săpăturile arheologice de pe teritoriul Republicii Moldova.

Aliniament

1. Spațiu jalonat la intervale egale de elemente de același tip (arbori, statui, fântâni, clădiri, coloane etc.).
2. Rezultatul unei operațiuni de sistematizare urbană, constând în aducerea la o linie comună a spațiilor verzi sau a amenajărilor ce le deservesc.

Altar

1. Loc sacru destinat depunerii ofrandelor și oficierei sacrificiilor, existent în diverse credințe religioase.

2. Masă, plasată în centrul sanctuarului, pe care se oficiază liturghia.

Altorelief

Tip de relief puternic profilat fașă de suprafața de fundal, cu tendința de desprindere de acesta.

Ambrazură

1. Deschidere practică într-un zid, delimitată de cadrul unei ferestre sau al unei uși.
2. Spațiul cuprins între montanții ferestrei sau ușii.
3. Deschidere practică într-o amenajare întărită, pentru a permite tragerea cu o armă.

Analoghion (Analog)

Piesă de mobilier bisericesc, servind pentru sprijinirea cărților de cult în timpul lecturilor sau al cântărilor.

Ancadrament

Cadru de piatră sau de lemn delimitând golul unei uși sau al unei ferestre, în care se fixează sistemul de închidere sau de siguranță al acestora. Partea dinspre exterior este adesea decorată prin cioplire, putând contribui la definirea stilistică a edificiului.

Angajat(ă) / Coloană ~

Termen care desemnează situația specială a unei coloane sau a unui element de sprijin (pilastru) care sunt semiîncastrate într-un zid.

Angajat(ă) / Artă ~

Arta care servește propagandei ideologice a unei doctrine, program politic etc.

Angobă

Înveliș de argilă opacă, de obicei colorat diferit de suport, care acoperă vasul ceramic după ce acesta s-a uscat, prin înmuiere într-o suspensie de pulbere fină de argilă dizolvată în apă.

Antablement

Parte componentă a structurii unui edificiu clasic sau de orientare clasicizantă, plasată pe capitellurile coloanelor sau pilaștrilor, sub fronton. Antablementul este alcătuit din trei părți: arhitravă, friză și cornișă.

Arabesc

Motiv ornamental de origine arabă alcătuit, exclusiv din combinații de linii geometrice și forme vegetale, dispuse după un anumit ritm, simetric de o parte și de alta a unui ax.

Antropomorf

Element decorativ sau figurativ, care are la bază imaginea figurii umane.

Arc

Element constructiv care are traseul realizat dintr-o curbă sau din combinații de curbe. După forma traseului se definesc diferite tipuri de arcuri:

1. Arcul în plin cintru, sau semicircular;
2. Arcul frânt;
3. Arcul în acoladă;
4. Arcul trilobat sau treflat;
5. Arcul polilobat;
6. Arcul turtit sau plat;
7. Arcul supraînălțat;
8. Arcul în potcoavă;
9. Arcul rampant;
10. Arcul butant - arc de sprijin în exterior spre contraforții catedralelor gotice;
11. Arcul de descărcare;
12. Arcul dublu - arc suplimentar, menit să preia o parte din împingerile unei bolți în leagăn etc.

Arc de triumf

Poarta monumentală ridicată, de obicei întru comemorarea unor victorii militare, cu ocazia trecerii cortegiilor triumfale. Apare în antichitatea romană. Porțile sfinte din Chișinău sunt o mostră de arc de triumf, ridicat în stilul empire-ului rus.

Arcadă

Deschidere practică într-un zid, sub un arc, care se sprijină pe montanți de zidărie sau pe coloane.

Arcadă oarbă

Tip de arcadă, în care zidul de sub arc nu este pătruns total de gol, creându-se astfel o nișă plată.

Arcatură

1. *Arcadă mică sau șir de arcade* foarte puțin adâncite adosate unui perete sau părților unei construcții și care îmbracă forma de arc;

2. *Șir de mici arcade oarbe*, cu rost ornamental, sprijinite pe console, baluștri sau lesene.

Arcosoliu

Nișă acoperită cu o arcadă, uneori bogat decorată, destinată să adăpostească un mormânt. Era săpată în zidul bisericilor, în gropnițe sau în corul bisericilor catolice.

Arhitravă

Element arhitectonic, la origine din lemn, apoi din piatră, și mai târziu, din zidărie, cu dezvoltare orizontală, care unește partea superioară a doi sau mai mulți montanți. În ordinele clasice (doric, ionic și corintic) alcătuiește partea inferioară a antablementului. Când se sprijină pe coloane mai poartă și denumirea de epistil.

Arhivoltă

Partea frontală a unei arcade, alcătuită dintr-o suită de unități (bolțari de arc, cărămizi), formând o bandă continuă, foarte des ornamentată cu sculpturi. Marile portaluri romanice și gotice prezintă o succesiune de arhivolte retrase treptat de la fața zidului.

Aripă

Volum lateral sau secundar al unui edificiu, uneori adăugat ulterior clădirii principale.

Arriccio

Termen care denumește stratul sau straturile interne ce compun tencuiala pentru frescă. Peste stratul de arriccio se aplică stratul superior de intonaco. Cuvântul provine din limba italiană.

Art nouveau

Mișcare artistică de la sfârșitul sec. XIX și începutul secolului XX (primul deceniu) răspândită în toată Europa și ulterior, în cele două Americi. Art nouveau sub denumirea de "Style Modern" a avut o anumită influență și în arhitectura Basarabiei. În Germania această mișcare artistică era numită "Jugendstil", în Austria - "Sezession", în Italia - "Stile Liberty" sau "Stile Floreale", în tradiția românească se utilizează sintagma "Arta 1900".

Asiză

Șir de unități constructive (pietre, cărămizi) cu o înălțime constantă, dispuse orizontal într-o construcție.

Atic(ă)

Etajul terminal, mai scund și mai retras decât celelalte, situat deasupra cornișei principale a unei clădiri, frecvent utilizat în baroc și clasicism. Inițial "atica" desemna elementul arhitectonic cu structură continuă și efect decorativ, plasat la baza acoperișului pentru a masca pornirea acestuia.

Atlant

Statuie masculină, nudă sau seminudă, îndeplinind funcția unei coloane (a unui stâlp sau a unui pilastru), susținând pe umeri, pe spate sau pe cap părțile portabile ale edificiului (antablementul, balcoanele etc.)

Atriu

1. La origine, camera principală a casei antice, adăpostind vatra.
2. Prin extensie, spațiu semideschis care precedă intrarea într-o clădire somptuoasă.

Aula

1. În arhitectura romană, curte.
2. Astăzi, sală de festivități și reuniuni importante în incinta unor universități sau academii.

Baghetă

Mulură rotunjită, cu rol pur decorativ, folosită singură sau în combinație cu alte tipuri de muluri, făcând parte din ornamentica ancadramentelor de uși și de ferestre.

Balcon

Platformă exterioară cu o latură încastrată într-un zid, delimitată de un parapet metalic sau de zidărie, comunicând cu interiorul construcției prin intermediul uneia sau a mai multor uși.

Baldachin

Lucrare de arhitectură sau de tâmplărie fină, bogat ornamentată, susținută de colonete libere sau încastrată pe una dintre laturi în zid, care servește drept acoperământ pentru un tron, un altar, un amvon sau o statuie.

Balustru

Colonetă din piatră, lemn, stuc, cu fusul mult bombat la partea inferioară, utilizat în general în suite de elemente identice în arhitectură și decorație.

Bandă lombardă

Vezi: Lesenă

Bandou

Brâu cu caracter decorativ.

Barbacană

În arhitectura fortificată, amenajare defensivă în fața intrării principale a unei cetăți, castel, oraș sau biserici întărite, constând dintr-un spațiu îngust, cu traseu șicanat, delimitat de ziduri înalte prevăzute cu un drum de strajă, ferestre de tragere și guri de aruncare.

Baroc

Denumire dată unui stil din istoria artelor plastice, apărut în Italia la mijlocul secolului XVI, răspândit în întreaga Europă și ulterior, în America Centrală și de Sud și chiar în Asia (Filipine), evoluând până în secolul XVIII.

Basorelief

Tip de relief, puțin profilat față de suprafața de fundal.

Bastion

Amenajare defensivă plasată în unghiul unei fortificații pentru întărirea acesteia sau în preajma unei intrări, pentru supravegherea ei și a curtinelor adiacente.

Başcă

Denumire dată în țările române, în Evul Mediu, încăperilor care serveau drept tainițe în biserici sau în casele particulare.

Bazalt

Rocă compactă de origine vulcanică, de culoare neagră, cenușie, albăstrie, cu striațiuni, folosită în arhitectură și sculptură (inclusiv în arta reliefului).

Bază

1. Elementul constructiv al unei coloane sau al unui pilastru, cu forme, profile, dimensiuni, proporții și decor raportate le întregul din care

face parte, contribuind la definirea stilistică a acestuia;

2. Extremitatea inferioară a coloanei sau a pilastrului, care face legătură cu elementul de arhitectură pe care acesta se sprijină: plintă, soclu, balustradă, pardoseală, stilobat etc.

Bazilică

Tip de edificiu roman civil, servind ca spațiu de întrunire, comercial sau ca loc pentru ședințele tribunalului. Constă dintr-o sală dreptunghiulară prevăzută în axul unei dintre laturi cu o absidă prominentă. Începând cu secolul IV după Hristos, bazilicile au început să fie folosite în calitate de biserici creștine, absida fiind mutată de pe latura lungă pe latura scurtă, estică a clădirii, unde ea adăpostește altarul.

Beci

Termen cu nuanță arhaizantă, desemnând o amenajare specială, din piatră sau cărămidă, la subsolul unei construcții care în arhitectura civilă particulară este destinat păstrării alimentelor. În arhitectura medievală prezintă uneori interesante rezolvări planimetrice și spațiale.

Belvedere

Loc special amenajat sau construcție independentă (pavilion, chioșc etc.) amplasat în puncte care oferă o deschidere agreabilă, spre peisaj, gândit ca spațiu de odihnă și reculegere.

Beton

Conglomerat artificial de materiale diverse (pietricele, nisip, fragmente ceramice, reziduri de ardezie etc.) reunite printr-un liant hidraulic, cunoscut încă din antichitate. *Betonul modern* are la bază cimentul. *Betonul armat* - tehnică modernă de construcție, constând în turnarea betoanelor în cofraje ale căror nucleu este alcătuit din bare metalice de dimensiuni diferite.

Binoclu / Vas ~

Vas care are forma unui binoclu (arheologie).

Biserică

Denumire generică pentru edificiile de cult creștin și pentru comunitățile de credincioși. Conform planificării lor construcțiile bisericesti pot căpăta forma de: 1. bazilică, 2. sală, 3. plan

central, 4. cruce greacă, 5. plan triconic, 6. cruce latină etc.

Bitronconic / Vas ~

Vas care are forma unui trunchi de con dublu (arheologie).

Bolniță

Denumire dată construcțiilor care adăposteau un spital sau chiliilor în care erau îngrijiți bolnavii. Ulterior, acest sens s-a pierdut, termenul fiind preluat de biserica de mici dimensiuni care era de regulă ridicată în vecinătatea acestor construcții.

Boltă

Parte constructivă destinată să acopere un spațiu, realizată cu elemente rezultate din translarea unor arce cu trasee diferite, sprijinită pe cel puțin doi pereți laterali. Elementele constitutive poartă denumirea de bolțari. Conform tipologiei există bolți simple, realizate prin translarea în spațiu a unui arc: b. în plin cintru, b. în leagăn sau b. semicilindrice, b. în jumătate de sferă (cupolă), în sfert de sferă (conică) etc. Bolțile compuse sau complexe, se obțin prin combinarea de tipuri diferite de arce sau chiar a unor b. simple: există b. mănăstirească, b. în ogivă, b. în fagure, b. în evantai, b. cu penetrații etc.

Boltă moldovenească

Sistem de boltire folosit în arhitectura religioasă din Moldova în secolele XV - XVII. Potrivit acestui sistem deasupra pandantivelor, care fac trecerea de la planul pătrat al arcelor mari la planul circular al turlei, este construit un inel de tambur în interiorul căruia sunt dispuse patru arce diagonale ale căror nașteri se află, în proiecție verticală, deasupra cheilor arcelor mari. Prin acest sistem de boltire se obține o reducere substanțială a diametrului și greutateii tamburului și cupolei turlei bisericilor. Apare pentru prima dată la Pătrăuți. La Chișinău acest sistem de boltire este utilizat în biserica Sf.Gheorghe (1819).

Bolțar

Fiecare din elementele constructive din piatră ale unui arc sau ale unei bolți.

Bordură

1. În amenajările urbane, limită a spațiilor destinate pietonilor (trotuare, refugii), amplasată spre partea carosabilă a străzii și marcată de blocuri de piatră sau de piese special turnate din beton sau ciment.
2. În decorație - cadru îngust, care separă între ele registre, scene, personaje respective.

Bosaj

Tip de parament realizat din blocuri de piatră egale ca dimensiuni, puse în asize regulate, a căror latură frontală este tratată în relief, în maniere diferite. Există bosajul "în diamant", bosajul "rotunjit", bosajul de formă "rustucă" etc.

Bovindou

Tip de fereastră care iese în rezalit față de planul zidului, sprijinită spre exterior pe console, pe o coloană sau pe prelungirile bânelor care alcătuiesc suportul pavimentului încăperii căreia îi corespunde și al cărui spațiu îl prelungește spre exterior.

Brâncovenesc / Stil ~

Denumire dată artei din Țara Românească de la sfârșitul sec. XVII și de la începutul sec.XVIII, care își i-a numele de la domnitorul Constantin Brâncoveanu.

Brâu

Element al plasticii arhitectonice, care delimitează registrele de pe fațadele edificiilor. Poate fi realizat în piatră, cărămidă sau alt material. Poate avea formă simplă sau profilată.

Buciardă

Ciocan prevăzut cu dinți deși, cu care se prelucrează piatra de construcție, imprimându-i-se adâncituri sau șanțuri. *A buciarda* - a prelucra cu buciarda piatra de construcții.

Buon fresco

Numele dat de italieni "frescei autentice". În această tehnică murală mortarul final (numit *intonaco*) se aplică pe zid în ziua execuției picturii, varul fiind aglutinantul care fixează pigmentii.

Bust

Specie a portretului în pictură și sculptură, înfățișând partea superioară a corpului și, eventual, brațele.

Calotă

Boltă realizată din cărămidă (mai rar din piatră) reprezentată de porțiunea superioară a unei sfere tăiate de un plan orizontal, aproximativ la nivelul diametrului sau mai sus de acesta.

Camera mormintelor

Vezi: Gropniță

Canelură

Șanț vertical de secțiune semicirculară (rar ușor unghiulară) care decorează de jur-împrejur fuserile coloanelor și pilaștrilor.

Canon

Termen folosit cu înțelesul de *normă, regulă, lege*. Termenul *canon* cuprinde ansamblul regulilor impuse în reprezentarea artistică, având ca sursă considerente de ordin politic, religios, filosofic sau artistic.

Capelă

1. Biserică de mici dimensiuni, izolată sau plasată în interiorul unei alte construcții.
2. Construcție anexă a unei biserici mai mari, comunicând direct cu acesta și prevăzută cu un altar propriu.
3. Capelă funerară - capelă plasată într-un cimitir, servind cultului funerar particular.
4. Capelă-osuar - spațiu în care se păstrează în cadrul mănăstirilor osemintele deshimate ale călugărilor decedați de mai mult timp.

Capitel

Piesă componentă a unei coloane, reprezentând partea sa superioară, care transmite greutatea antablementului fusului coloanei respective.

Carelaj

Sistem de pavaj constând din asamblarea unor piese pătrate sau poligonale, de piatră, gresie sau ceramică, din a căror compunere rezultă și un efect decorativ.

Cariatidă

Statuie feminină, drapată după moda antică sau seminudă, care îndeplinește într-un edificiu rolul unei coloane, stâlp sau pilastru.

Cartuș

Ancadrament pictat sau sculptat, de diferite forme, cu marginea ondulată, purtând în centru o inscripție, o emblemă, o dată cronologică etc., plasat pe frontispiciul unui edificiu, deasupra unei uși, etc.

Casetaj

Sistem funcțional - decorativ folosit la realizarea unui tavan, unei bolți sau la pereții unei mobile mari, prin asamblarea artistică a mai multor panouri decorative alcătuind casete.

Casetă

1. Sistem constructiv - decorativ în care un element central (bloc de piatră feșuită sau bolovan) este plasat într-o zidire mixtă.
2. Parte constitutivă a unui plafon sau a unei bolți, marcând o unitate independentă formată din pătrate precis delimitate de cadre proprii, cu suprafața interioară decorată în relief sau realizată dintr-o succesiune de retrageri. Prin asamblarea casetelor se obține un *plafon casetat*.

Catedrală

Biserică principală legată, la origine, de prezența nemijlocită a unui scaun episcopal. Prin extensie - denumire acordată bisericii mai importante dintr-un oraș în care funcționează mai multe lăcașuri de cult.

Catolicon

Biserica principală dintr-o mănăstire athonită.

Cărămidă sfântă

Una dintre imaginile achiropoiete ale lui Hristos, imprimate pe o cărămidă, găsită, - conform legendei - în orașul Edessa. Tipologic este apropiată de *Mandylion*.

Cheie de boltă

Ultimul bolțar, marcând punctul cel mai înalt, "vârful" unui sistem de boltire, cu care aceasta se încheie.

Cerdac

Pridvor (închis cu geamuri) la casele țărănești.
Vezi: Pridvor

Chilie

Fiecare dintre încăperile de mici dimensiuni locuite de membrii unei comunități monahale.

Cintru

Curbură interioară, concavă a unui arc sau al unei bolți.

Cnemidă

Piesă de armură, destinată să apere gamba piciorului.

Clipeus

Element arhitectural constând într-un portret în medalion al unei persoane decedate.

Clopotniță

Construcție de zid sau de lemn, ridicată special în preajma unei biserici pentru a adăposti clopotele. Uneori poate fi situată deasupra pronaosului sau exonartexului bisericii.

Coamă

Muchia superioară, orizontală a unui acoperiș, rezultând din îmbinarea celor două pante (ape).

Colimacon

Scară în spirală realizată din lemn, piatră sau metal, cu treptele dispuse strâns în jurul unui ax central.

Coloană

Element constructiv vertical, destinat să contribuie la descărcarea forțelor de împingere provenite din sistemul de acoperire a unui spațiu (bolți, tavane etc.) Poate fi realizată în lemn, piatră, cărămidă, metal, beton. În ordinele clasice coloanele aveau de obicei fus, capitel și (la ordinele ionic și corintic) - bază.

Colonadă

Sucesiune uni-sau pluri-liniară de coloane de același tip sau de tipuri diferite, unite prin arhitrave ori prin arce, care se constituie în ansambluri independente.

Compozit

Ordin arhitectural roman al cărui capitel combină volutele ionice și frunzele de acant corintice.

Compoziție

Modalitate specifică de structurare a elementelor unei opere de artă astfel, încât să formeze un ansamblu omogen, echilibrat, indestructibil, capabil să transmită privitorului ideea și emoția artistului.

Conac

Reședință bisericească sau nobiliară din mediul rural, de dimensiuni medii, compusă din casa propriu-zisă, din anexe gospodărești și o curte, uneori și o grădină sau chiar un parc.

Concă

Boltă în sfert de sferă, care acoperă un spațiu semicircular (o absidă, o nișă, etc.)

Consolă

1. Element arhitectonic din piatră, ieșit de la suprafața zidului o dată cu care este construit, cu rol funcțional, servind ca punct inferior de sprijin și de descărcare.
2. Termen preluat din arhitectură pentru diverse tipuri de polițe din piatră (lemn, metal, ceramică), suspendate pe ziduri exterioare sau interioare, pe care se așează sculpturi, obiecte de artă decorativă etc.

Constructivism

Mișcare artistică și curent de idei estetice de la începutul sec.XX, marcate prin "idealul ingineresc" de precizie, raționalitate și logică în elaborarea formelor vizuale.

Contrafort

Element de sprijin exterior, făcând parte, la origine, din sistemul de descărcare și de contraîmpingeri ale unei bolți. Există și *contraforți decorativi*, care doar ritmează fațadele.

Cor

1. În arhitectura Muntelui Athos, nume dat absidelor laterale ale catolicoanelor.
2. În arhitectura bisericească rusă - nume dat

catului superior (etajului) din interioarele locașelor ortodoxe.

Coridor

Spațiu îngust și lung, de trecere, facilitând accesul direct în unele încăperi.

Corintic

Ultimul din ordinele arhitecturii Greciei Antice, prezent și în arta clasicistă și neoclasicistă.

Cornișă

Element arhitectural ieșit în consolă față de planul exterior superior al zidului unei construcții.

Crenel

În arhitectura fortificată, gol al unui parapet, situat între două merloane, care oferă apărătorilor posibilitatea de a ținti asupra atacanților fără a fi ei înșiși loviți.

Criptă

1. Spațiu funerar subteran zidit (singular sau pluricelular).

2. Tip de biserică subterană, plasată dedesubtul sanctuarului uneia obișnuite.

Ctitor

Personaj care comandă, susține din punct de vedere material și întărește juridic ridicarea unui edificiu sau întemeierea unui așezământ religios.

Cupolă

Tip de boltă semisferică sau semisferoidală, care acoperă spații de plan pătrat.

Curtină

În arhitectura fortificată, parte a zidului de incintă plasată între două turnuri sau două bastioane, prevăzută, de obicei, spre interior, cu drumuri de strajă.

Dalaj

Tip de paviment alcătuit din dale.

Dală

Placă de marmură, piatră, ciment etc., de formă regulată, servind pentru realizarea unor paramente sau a pavimentelor.

Decorație arhitecturală

Totalitatea elementelor decorative ale unei construcții, realizate o dată cu ridicarea zidurilor și, deci, făcând parte integrantă din acestea.

Decroș

Porțiune de zidărie ieșită în afară sau retrasă puțin față de planul peretelui, marcând fie o simplă îngroșare - din nevoi funcționale, fie o lărgire, respectiv, o îngustare a spațiului interior.

Denticuli

Motiv ornamental constând dintr-un șir de mici pătrate reliefate față de suprafața zidului, realizate în piatră, cărămidă sau mortar.

Diaconicon

În Biserica răsăriteană, spațiu anexă al altarului, situat pe latura sudică a acestuia, servind pentru păstrarea veșmintelor liturgice și a cărților sacre, ca și pentru îmbrăcarea officianților în vederea slujbei.

Domus

În antichitate - construcție de plan dreptunghiular cu mai multe încăperi, destinată locuirii, organizată în jurul unei încăperi centrale numite atriu, la origine acoperită.

Doric / Stil ~

Stil artistic și ordin în arhitectura Greciei Antice, preluat de arhitectura Renașterii, Barocului și în special de Clasicism și Neoclasicism.

Echină

Mulură semicirculară plasată între partea superioară a fusului coloanei și abacă, formând împreună cu acesta din urmă *capitelul doric*.

Ecvestră / Statuie ~

Statuie reprezentând o persoană călare.

Edificiu

Construcție de dimensiuni importante, cu funcții diferite, de locuire, reprezentare, cult, activități publice etc.

Elevație

Edificiu de la nivelul solului în sus, considerat în opoziție cu fundațiile.

Empire

Stil în arhitectura și arta europeană și americană apărut la sfârșitul secolului XVIII, ca rezultat al evoluției neoclasicismului. A durat în Franța până la 1815-1820. În Rusia Țaristă acest stil s-a menținut până în anii 1825-1830.

Eneolitic

(epoca aramei și pietrei) - termen folosit și în forma de neo-eneolitic. Ultima etapă a neoliticului remarcată prin începutul prelucrării metalelor.

Endonartex

În arhitectura bizantină, spațiu îngust plasat între naos și pronaosul propriu zis (nartex) sau între acesta din urmă și pridvor.

Entasis

Curbare convexă, foarte ușoară a fusului unei coloane clasice în zona mediană pentru a compensa deformarea optică.

Epistil

Vezi: Arhitravă

Erker

Termen german, fără echivalent exact în alte limbi, tradus uneori românește prin "burduf" sau "fereastră cu burduf". Erker-ul reprezintă continuarea spațiului interior al unei încăperi importante, de la etaj (cu o fereastră mare frontală) terminat la partea inferioară în consolă.

Euharistic

Împărțășania apostolilor cu pâine (trupul) și vin (sângele) Mântuitorului. Motiv frecvent în programele iconografice a bisericilor ortodoxe, situat de obicei sau în tamburul turlei, sau în conca sau pe pereții absidei centrale, în spațiul altarului.

Exedră

Sală de formă semicirculară sau rectangulară, având rolul de spațiu de conversație în casa romană.

Exonartex

În bisericile ortodoxe, pridvor deschis sau închis.

Extrados

Traseul exterior convex al unui arc sau al unei bolți.

Extra-muros

Spațiu construit sau liber, aflat în afara zidurilor de incintă ale unui oraș, dar aparținând efectiv acestuia.

Factură

Manieră specifică în care este lucrată o operă de artă.

Feredeiu

În trecut sinonim pentru baie turcească. Prin extensie, baie publică.

Feston

Motiv decorativ constând din o succesiune de mici arce tangente sau încrucișate, folosit în miniatură, broderie, argintărie, mobilier, arhitectură.

Firidă

Nișă oarbă, puțin adâncă, practică în grosimea unui zid, la interior sau la exterior, cu rol funcțional ori decorativ.

Frescă

Procedeu tehnic folosit în pictura murală, în care pigmentii sunt amestecați cu apă și aplicați pe un mortar de var umed (proaspăt tencuit), care îi încorporează.

Fronton

Motiv triunghiular sau semicircular încoronând, în general, fațada principală a unui edificiu.

Fus

Partea mediană, verticală a unei coloane sau a unui pilastru, amplasată între bază și capitel.

Galb

Profil ușor curbat al fusului unei coloane sau al corpului unui vas, în intenția de a da obiectului maximul de stabilitate.
Vezi: Entasis

Galerie

1. Gang boltit, cu arcade spre curtea interioară;
2. Tip similar de spațiu, având funcția de a facilita accesul în diferite încăperi ale unei mănăstiri sau biserici ortodoxe.

Geminat

Adjectiv folosit la plural, aplicat unor elemente de arhitectură identice, care sunt situate alăturat: coloane geminate, arce geminate etc.

Ghirlandă

Motiv decorativ în formă de fâșie suplă, reprezentând frunze, flori și fructe legate între ele, folosit în arhitectură (în jurul coloanelor, pe frontoane, pe panouri etc.)

Gîrlici

Spațiu de acces spre o pivniță, comunicând direct cu exteriorul și acoperit fie cu o boltă fie cu un tavan cu grinzi.

Glaf

Porțiune de zidărie reprezentată de grosimea acesteia, corespunzătoare golului unei ferestre sau uși.

Glasvand

Cadru vitrat alcătuit din o ramă de lemn compartimentată, cu ochiuri de sticlă, cu părți fixe și batanți mobili, înlocuind cu totul un perete, sau cea mai mare parte a sa. (din limba germană "Glaswand")

Gorgan

Movilă, uneori cu funcții funerare, în care se puteau afla unul sau mai multe morminte, înhumări etc.

Gotic, stil

Denumirea tardivă a stilului, care în sec. XII - XIII a luat locul stilului romanic în Europa Occidentală și în Europa Centrală. Perioada de maximă înflorire se situează în sec. XIII-XIV, dar se manifestă până în sec. XVI. Baza stilului gotic constă în sistemul elastic al construcțiilor în care greutatea boltelor este preluată de un schelet bazat pe încrucișarea de ogive și pe contraforți, fie direct, fie prin intermediul arcelor butante. Elemente gotice se întâlnesc și în arhitectura

Moldovei medievale, în special în decorația portalurilor.

Grifon

Animal fantastic, combinând, în diferite proporții, un leu și un vultur, cu funcții simbolice și decorative.

Grindă

Bucată de lemn, piatră sau metal, de secțiune rectangulară, care fiind plasată orizontal primește și repartizează forțele de descărcare ale zidăriei de deasupra ei în mod egal pe întreaga sa suprafață.

Gropniță

1. Termen generic pentru spațiul rezervat într-o biserică mormintelor.
2. În arhitectura medievală din Moldova, - încăpere cu destinație exclusiv funerară (pentru ctitori), plasată între naosul și pronaosul bisericilor de mănăstire.

Habitat

Denumire generică desemnând un spațiu, mai mult sau mai puțin coerent, structurat din punct de vedere urbanistic, ocupat de o comunitate umană.

Hagiografie

Sursă principală a iconografiei, cuprinzând culegeri de texte organizate tematic sau cronologic, povestind viețile sfinților.

Hală

Spațiu amplu, unitar, destinat unor activități productive sau comerciale.

Halou

Aureolă

Hallstatt

Nume dat primei vârste a fierului și culturii corespunzătoare de pe teritoriul cuprins între nord-vestul peninsulei Balcanice și Franța de Est. Provine de la denumirea localității Hallstatt din Austria, unde s-a descoperit o vastă necropolă din prima epocă a fierului.

Han

Edificiu public situat în lungul drumurilor sau în localități, destinat adăpostirii călătorilor și bunurilor lor.

Harnașament

Ansamblul unui echipament necesar strunirii ori înhămării unui cal folosit la călărie sau tracțiune.

Havuz

Fântână decorativă, de origine orientală, al cărei jet de apă este dirijat vertical în sus.

Helix

Curbă interioară a unei volute dintr-un capitel ionic sau compozit.

Hemiciclu

Spațiu de plan semicircular sau, mai rar, rectangular, structurat după un traseu care descrie o jumătate de cerc.

Hersă

În arhitectura fortificată, grilaj de lemn, care alunecă pe verticală într-un fel de șanț special amenajat în ambrazura unei uși sau al unei porți, barând calea atacatorilor într-o cetate sau într-un alt edificiu întărit.

Hetimasia

Motiv din iconografia bizantină și postbizantină, format dintr-un tron monumental pe care este pusă o carte, deasupra căreia, adesea este așezat porumbelul (Sfântul Duh).

Himation

Veșmânt antic bărbătesc, un fel de mantie înfășurată în jurul umerilor, fără a se prinde cu agrafă. Apare în imaginile lui Hristos, apostolilor, a unor personaje din Vechiul Testament.

Hipocaust

Sistem de încălzire centrală folosit în antichitate și evul mediu. Acest sistem se bazează pe circulația aerului cald pe sub o podea dublă și prin pereți dubli. Probabil, a fost folosit în ferețele (băile orientale) de la Orheiul Vechi.

Hiton (Chiton)

În reprezentările iconografice ale lui Hristos și ale apostolilor, piesă vestimentară albă sau colorată, purtată sub himation sau sub hlamidă.

Hlamidă

1. Mantie amplă din stofă de lână, de forma dreptunghiulară, purtată în Grecia și Roma Antică.
2. Pelerină circulară sau semicirculară din țesătură vopsită cu purpură, purtată de împărații și arhierii bizantini.

Hol

Spațiu central amplu dintr-un edificiu, precedat de vestibul, care comunică cu încăperile laterale sau cu cele situate la alte nivele.

Hotă

Construcție așezată deasupra unei surse de gaze pentru a le colecta și evacua.

Hram

Ziua în care se comemorează patronul sau sărbătoarea religioasă de care este legată biserica și comunitatea religioasă respectivă.

Hristologic / Ciclu ~

Ciclu iconografic cuprinzând ilustrarea, întreagă sau parțială, în succesiune cronologică a vieții lui Iisus Hristos.

Iconostas

Tip de ecran alcătuit dintr-un schelet lemnos sau de zidărie, care separă sanctuarul (absida altarului) de spațiul naosului, cu care comunică prin ușile împărătești și prin perechea de uși diaconești.

Impostă

Element constructiv de forma unui trunchi de piramidă răsturnat plasat între nașterea unei arcade și capitelul pe care aceasta se descarcă.

Incintă

1. Spațiu închis în jurul unui edificiu, al unui ansamblu construit sau al unei aglomerări urbane sau rurale;
2. Denumire dată și zidului sau construcțiilor care delimitează incinta, dându-i caracterul unei unități morfofuncționale independente.

In situ

Termen latin, aplicat unui obiect sau unui obiectiv, în general arheologic, care a fost conservat pe locul descoperirii sale, păstrându-se, cel puțin parțial, condițiile în care a fost adus la lumină.

Intercesor

În iconografia creștină, în special ortodoxă, denumire folosită și plural, dată Mariei și lui Ioan Botezătorul, care mijlocesc pe lângă Hristos iertarea pentru păcatele omenirii.

Intercolonament

Distanța existentă între două coloane aflate într-o succesiune de elemente similare între navele unei bazilici, a unui portic etc.

Intonaco

Termen care denumește stratul de la suprafața tencuiei de frescă, care, aflat pe parcursul zugrăvirii în stare umedă, încorporează culorile.

Intrados

Traseul interior al unui arc, al unei arcade sau al unei bolți.

Ionic

1. Stil în arta Greciei antice, apărut în sec.VI până la Hristos în Anatolia și insulele Mării Egee.
2. Unul din cele trei ordine clasice în arhitectura antică (doric, ionic și corintic).

Isocefalie

Modalitatea de a reprezenta, într-o compoziție, mai multe persoane, ale căror capete au toate aceeași înălțime.

Izvod

Model folosit odinioară pentru a fi copiat sau preluat liber.

Lacrimar

Mulură mică, verticală, scobită în piatră, amplasată sub cornișă, destinată să favorizeze scurgerea apei pe acesta.

Lanternon

(sau **Lanternou**, popular în Basarabia "**Lanternă**")
Mică turlă străbătută de ferestre separate prin

colonete, plasată la cheia unei cupole sau la extremitatea superioară a unei scări în spirală, contribuind la iluminarea acesteia.

Lapidar(ă) / Inscripție ~

Inscripție săpată în piatră.

Lapidar / Semn ~

Însemn incizat în piatra monumentelor, semnificând apartenența unui meșter sau marca personală a acestuia. Semne lapidare au fost depistate atât în Transilvania, la monumentele gotice, cât și în Moldova epocii lui Petru Rareș.

Lapidarium

Colecție de piese cioplite în piatră, întregi sau fragmentare, independente (sculpturi, pietre funerare etc.) sau cu funcție decorativă în ansamblurile arhitectonice (coloane, capiteluri baze, fragmente de arhitrave, frontoane, timpane etc.), găsite întâmplător, descoperite prin săpături arheologice sistematice sau luate din locurile lor de origine pentru a fi protejate și adăpostite într-un spațiu special, care la rândul său poartă tot numele de "lapidarium".

Lavra

Termen rar folosit pentru a desemna biserica principală a unei mari mănăstiri ortodoxe.

Lazur

1. Albastru deschis, utilizat în pictura veche de tradiție bizantină. Era folosit în frescă fiind aplicat deasupra unei culori întunecate.
2. Una din denumirile "azuritului".

Lesenă

Tip de pilastru foarte îngust și subțire, lipsit de capitel și de bază, care ritmează la exterior fațadele și turnurile bisericilor romanice, unind, de regulă, din loc în loc, pe verticală, grupuri de arcaturi ale frizelor plasate sub cornișă.

Liant

Materie aglutinată, lichidă sau vâscoasă, capabilă să se solidifice prin uscarea, fixându-se pe suport sau fixând pigmenții ori alte materii cu care a fost amestecată. Utilizată în tehnica frescei.

Limes

(Lat. "hotar")

Frontieră fortificată a Imperiului Roman.

Lintel

Piesă orizontală, din lemn sau piatră, depășind lateral golul unei uși, pe care îl închide la partea superioară, destinată să preia împingerile zidăriei de deasupra acestuia.

Loggia

(It.) La origine sinonim al cuvântului "lojă";

1. Încăpere - cu funcție de balcon, încorporată volumului mare al unei clădiri, deschisă spre stradă sau spre o grădină prin arcade sprijinite pe coloane, deseori boltită.
2. În arhitectura contemporană - tip de balcon neieșit în consolă, cu o structură mult simplificată față de cea a loggiei clasice.

Lojă

La origine termenul desemna spațiul bisericii rezervat familiilor nobile și ctitorilor. Este folosit apoi în arhitectura teatrelor, pentru a desemna spațiul compartimentat în celule similare, organizate în șiruri suprapuse așezate în hemiciclu sau pe trei din laturile sălii de spectacol.

Lotiform / Motiv ~

Ornament în formă de boboc de floare de lotus, frecvent în arta veche egipteană și în ornamentația stilului "Art nouveau".

Lucarnă

Tip de fereastră de mici dimensiuni, practică în panta unor acoperișuri înalte, dar cu înclinație mică, protejată de obicei, de un mic rezalit rectangular sau de o ramă, ori chiar de un mic acoperiș propriu mai proeminent.

Lunetă

1. Partea superioară a unui zid intersectat de o boltă cu traseu semicircular sau frânt.
2. Porțiune dintr-un zid sau dintr-un panou, delimitată la partea superioară de arcul descris de o arcadă cu traseu semicircular sau frânt (de ușă, de portal, de altar etc.)

Maforion

Văl amplu, preluat din vestimentația matroanelor romane, care în reprezentările pictate

și sculptate, acoperă capul și înfășoară întregul corp al femeilor sfinte care au trăit în vremea începuturilor creștinismului. Este piesa vestimentară principală care caracterizează imaginile Maicii Domnului în arta bizantină și post-bizantină.

Mandorlă

Vechi simbol mistic pentru lumină, figurat, de obicei ca un halou luminos vertical.

Mandylion

Temă iconografică având la bază legenda regelui Abgar din Edessa, care a primit o imagine a lui Hristos, imprimată după propriul chip al acestuia pe o bucată de pânză. Sinonim: Vera icon - imagine adevărată. Se înrudește cu tema "Năframa Veronicii" apărută în Occident în sec XII-XIII.

Mansardă

Spațiu de locuit situat la nivelul acoperișurilor înalte cu pantă frântă, compartimentat în una sau mai multe încăperi, bine luminate, al căror plafon este adesea înclinat, urmând linia șarpantei învelitorii. Denumirea provine de la numele arhitectului francez Francois Mansart (1598-1666), considerat inventatorul acestui mod de a folosi spațiul.

Mascaron

Ornament pictat sau sculptat în relief (format dintr-un cap de om sau de animal, uneori reprezentat fantezist, adesea înconjurat de frunziș), folosit în arhitectură pe cheile de boltă, pe console, capiteluri etc.

Meandru

Motiv ornamental continuu, uneori în relief, format din linii încrucișate sau frânte, care se intersectează în unghiuri drepte. Frecvent folosit în arhitectura greacă și neoclasică, la decorarea plafoanelor și fațadelor.

Medalion

1. Motiv decorativ folosit în arhitectură, înscris într-un catuș oval sau eliptic.
2. În pictura murală bisericească apare în frize sau succesiuni verticale, delimitând în cadrul unor figuri geometrice circulare, imaginile unor personaje (sfînți), a unor scene sau simboluri.

Megalit

Monument preistoric construit dintr-unul sau mai multe blocuri uriașe de piatră brută descoperite în număr mare pe litoralul atlantic vest-european.

Menolog

Ciclu iconografic ortodox foarte amplu, pictat, cuprinzând ilustrarea fiecărei dintre zilele anului bisericesc răsăritean, într-o succesiune care începe cu 1 septembrie.

Meplat

(Fr.) Basorelief plat, în care trecerea de la suprafața suportului de bază la diferite planuri intermediare apare puțin accentuată.

Merlon

În arhitectura fortificată, partea plină a unui parapet, delimitată de golurile a două creneluri.

Meterez

Fereastra de tragere situată la partea superioară a zidurilor unei clădiri sau ale unei incinte întărite.

Metoh

Tip de așezământ monastic, filială a unei mănăstiri (sau episcopii) aflată la o oarecare distanță față de aceasta, uneori chiar în altă țară.

Metopă

Placă de piatră sau teracotă de formă rectangulară, care în alternanță cu triglifa, formează friza ordinului doric, având de obicei o decorație în relief sau pictată.

Mezanin

Nivel intermediar mai scund, de locuit sau destinat altor activități (birouri, comerț etc.) situat între parterul și primul etaj al unei clădiri.

Mezolitic

Vârstă mijlocie a *epocii de piatră*. A doua mare perioadă a epocii *pietrei cioplite*, care urmează paleoliticului.

Mihrab

Nișă decorată indicând direcția către Mecca, în funcție de care este organizat spațiul interior. Se întâlnește în ruinele orașului Şehr-al-Djeadid din actuala rezervație Orheiul Vechi.

Mănăstire

(sau "**mănăstire**")

1. Instituție religioasă, pentru bărbați sau pentru femei, constituită cu acordul unei autorități bisericești din membri care se obligă să respecte anumite canoane.
2. Ansamblul clădirilor care adăpostesc comunitatea monahală. Se compune în general din: biserica principală, capele secundare sau paraclise, stăreție, trapeză, chilii etc.

Modilion

(Fr.) Consolă mică, plasată sub cornișă, cu latura frontală adesea decorată în relief.

Monolit

Denumirea se referă la orice sculptură de mari dimensiuni realizată în întregime dintr-un singur bloc de piatră, granit, marmură etc.

Montan

Parte verticală a ancadramentului unei uși sau al unei ferestre, adesea decorat cu caneluri, succesiuni de profile plasate într-un singur plan sau în planuri diferite, elemente figurative antropo- și zoo- morfe, forme vegetale, compoziții geometrice etc.

Monument

Sculptură de exterior de mari dimensiuni, ansamblu statuar-arhitectonic la realizarea căruia intervine colaborarea dintre sculptor și arhitect. Există diverse tipuri de monumente (comemorative, funerare, de arhitectură, istorice etc.).

Mortar

Conglomerat artificial cu compoziție diferită, de nisip de diferite dimensiuni, pietriș mărunțit, uneori cioburi mici de cărămidă, granule de cărbune, legate între ele cu ajutorul unui liant (var, ciment, amestecate cu apă). Mortarul este necesar pentru legarea și stabilizarea pieselor care alcătuiesc materialul de construcție al unui edificiu.

Mozaic

Procedeu tehnic specific artei murale, în care opera este constituită din mici fragmente cubice sau prismatice de materiale dure, divers colorate, fixate laolaltă cu ajutorul cimentului. Mozaicurile

pot fi pavimentale sau parietale, prevăzute pentru interior sau exterior etc.

Mulaj

Reproducere fidelă a unei sculpturi executată în relief, *ronde-bosse*, ca și a unor părți din corpul uman (mână, picior etc.) obținută printr-o amprentă (din ceară moale, preparație din praf de ipsos în amestec cu apă, clei, diverse rășini sintetice) care formează tiparul negativ în care se toarnă pozitivul.

Mulură

Profil reliefat (mai rar scobit), făcând parte din decorația arhitecturală sau de mobilier; în secțiune se prezintă ca un *tor*, o *scotie*, un *listel* sau are forma diferitor combinații de curbe și contracurbe, în alternanță ori în succesiune cu elementele plate.

Naos

În bisericile ortodoxe, încăperea centrală destinată cultului, unitară din punct de vedere liturgic cu altarul, dar separată de acesta prin intermediul iconostasului. De plan pătrat sau dreptunghiular, naosul este lărgit prin abside laterale în cazul bisericilor de tip triconc.

Nartex

Portic cu un singur etaj situat în fața navei bisericii, care înlocuiește, din sec.V d. Hristos atriumul la bisericile creștine. În Evul Mediu nartexul desemna coridorul plasat transversal, față de axul bisericii, închis sau având formă de portic, situat la intrarea în corpul principal și separat de navă printr-un zid. Dacă *nartexul* este situat în exteriorul zidului de fațadă se numește *exonartex*, iar în interior *endonartex*. Nartex este sinonim cu cuvântul *pronaos*.

Nașterea unei bolți

Punct sau linie aflate în plan orizontal la o anumită înălțime a unei construcții, care marchează *pornirea desfășurării în spațiu a unei bolți*.

Navă

(arhit.) Parte a unei biserici de plan dreptunghiular, cuprinsă între sanctuar și intrare. Acest spațiu poate fi unitar, în cazul unei biserici - sală, sau compartimentat: în cazul unei bazilici. În cazul bisericilor ortodoxe nava este

compartimentată de obicei în *naos*, *pronaos* și uneori, *prtvor* (sau *exonartex*). Denumirea de *navă* este legată de imaginea simbolică a bisericii - corabie, de aici derivând folosirea termenului de "navă" pentru desemna o biserică ortodoxă de plan dreptunghiular. (fr. *nef*, it. *navata*).

Năframa Veronicii

Vezi: Mandylion

Necropolă

Teritoriu rezervat îngropării morților, și, prin aceasta teritoriu cu valențe sacrale. Necropole există din preistorie și până în prezent, denumirea lor modernă fiind în limba română cimitir. Necropolele erau de două feluri:
a) de incinerare
b) de înhumare.
Necropolă este numit un spațiu dintr-o biserică, rezervat înmormântărilor.

Neogotic / Stil ~

Stil internațional în arhitectură și artele decorative, apărut ca o variantă a istorismului caracteristic secolului XIX. Se manifestă prin imitarea decorației și posibilităților de expresie specifice vechiului stil gotic medieval.

Neolitic

Epoca *pietrei noi* sau *șlefuite*, caracterizată prin importante transformări tehnice, economice, sociale și cultural artistice. A durat aproximativ între anii 5500-2500 înainte de Hristos. Neoliticul urmează *mezoliticul* și precede *eneoliticul*.

Nervură

1. În arhitectura gotică element profilat, cioplit în piatră, alcătuit din bolțari, făcând parte integrantă din structura bolților; pe scheletul alcătuit din *nervuri* se sprijină pânzele de boltă.
2. Element structural sau ornamental, formând un fel de creastă (coastă), asemănător nervurilor gotice, folosit în arhitectura modernă și în artele decorative, cu scopul măririi rezistenței unor materiale.

Nișă

Spațiu de dimensiuni mici sau relativ reduse în raport cu cel al unei încăperi sau cu suprafața unui zid, rezervat în grosimea unui perete, cu rol

funcțional sau decorativ, prin crearea unui ritm special pe fațade. În general nișa este plasată la o anumită înălțime deasupra solului.

Nivel

Fiecare dintre planurile orizontale suprapuse care alcătuiesc un edificiu construit pe verticală, de la subsol până la mansardă sau pod.

Obelisc

Monument pe piatră, cel mai adesea monolit, dispus vertical, înalt și subțire, în formă de trunchi de piramidă, terminat în partea superioară printr-un vârf piramidal, numit *piramidon*.

Ochi (de bou)

Tip de fereastră ovală sau rotundă, situată, de regulă, la nivelul mansardelor sau al podurilor, străpungând un fronton.

Ocniță

Nișă de mici dimensiuni, cu terminație semicirculară, în arc frânt sau în acoladă, cu fundul plat, având un rol decorativ. De regulă *ocnițele* alcătuiesc șiruri care înconjoară un edificiu în partea lui superioară.

Oculus

(Lat.) Deschidere circulară în centrul unei cupole cu diametru foarte mare.

Ogivă

1. În arhitectura gotică, tip de arc diagonal realizat din nervuri de piatră profilate, amplasate la nivelul muchiilor a două bolți care se întretaie, contribuind la crearea unui fel de schelet solid pe care se sprijină bolțarii și se echilibrează forțele de împingere.
2. Denumire incorectă, dar deseori utilizată pentru a defini arcele frânte ale ferestrelor și portalelor catedralelor și bisericilor gotice și pseudogotice.

Olan

Piesă ceramică, de obicei nesmălțuită, care servește la realizarea anumitor forme de învelitori (în special la acoperișuri).

Olărie

Meșteșug artistic, apărut încă în neolitic, ce se ocupă de producerea recipientelor din argilă.

Opus

Termen care, asociat cu un adjectiv, desemnează, în arhitectura antică romană, tehnica de construcție a zidului sau a pavimentului.

Opus mixtum

Tehnică de construcție care alternează asize de piatră cu asize de ceramică.

Orangerie

Pavilion cu mari suprafețe vitrate orientate spre sud, în care se creau condiții speciale pentru cultivarea unor plante tropicale.

Orant(ă)

Personaj, reprezentat frontal, cu mâinile ridicate la nivelul umerilor și depărtate de corp, cu palmele deschise întruchipând ideea de rugăciune. În pictura medievală este una din atitudinile caracteristice ale Maicii Domnului Platytera.

Ordin

(arhit.) Sistem de părți portabile și portante ale edificiilor caracterizat printr-un stil bine definit al proporțiilor și decorației (în special al coloanelor și antablementului). Antichitatea greacă a cunoscut trei ordine: cel doric, cel ionic și cel corintic. Romanii au utilizat ordinele grecești, modificându-le puțin în cadrul ordinelor toscan și compozit. Redescoperirea ordinelor antice a avut loc în renaștere, pentru a deveni o normă a construcțiilor în stilurile clasicist, neoclasicist și empire.

Ordonanță

Aranjarea elementelor unei fațade, atât pe orizontală, cât și pe verticală, în funcție de un anumit ritm și alternanță, definind astfel caracteristica unui stil.

Ornament

Motiv geometric, fitomorf, zoomorf sau antropomorf ce are funcția de a orna, de a spori calitatea estetică a unui obiect de artă, a unui monument sau a unui edificiu arhitectonic.

Orologiu

Ceas de dimensiuni mari, de formă circulară sau pătrată, fixat pe fațada unei clădiri (biserică, turn, primărie, arc de triumf etc.).

Osuar

Capelă sau anexă a unei biserici, în care sânt depozitate oseminte. O formă specială de osuar se întâlnește în arhitectura sud-slavă (capela-osuar de la Mănăstirea Bacikovo, Bulgaria, sec. XI-XII), în care primul nivel al construcției este reprezentat de osuar, iar cel superior are funcția de capelă funerară.

Ove

Motiv decorativ realizat dintr-un șir de elemente de forma unei semisfere sau a unui semiovoid, plasat în partea superioară a capitulurilor ionice, deasupra volutelor.

Palat

1. Construcție sau ansamblu de edificii cu funcție reprezentativă, de unde se exercită o autoritate importantă (imperială, domnească, regală, episcopală etc.).
2. *Palat de cultură* - centru în care se desfășoară, grupate pe profiluri, diverse activități culturale: teatru, cinema, conferințe, expoziții, concerte etc.

Paleocreștin(ă) / Artă ~

Denumire dată manifestărilor artistice creștine din secolele II-IV după Hristos.

Paleolitic

Epoca pietrei cioplite, prima perioadă a dezvoltării istorice a societății și culturii omenești.

Palier

Planșeu orizontal care marchează fiecare nivel al unei clădiri, permițând accesul în încăperile acestia, sau zona intermediară de odihnă între treptele scărilor.

Palisadă

1. Sistem de îngădire a unui spațiu, constând din succesiunea de pari înfiți în pământ, legați între ei prin bare ușoare sau corzi din material lemnos;
2. În arhitectura fortificată - sistem de apărare în care pari înalți plasați la distanțe egale, sânt înfiți vertical fie pe marginea șanțului, fie pe coama valului.

Palladium

Element simbolic investit cu atributele apărării și păstrării unor valori spirituale cu largă audiență publică. De exemplu: icoana achiropoietă a Maicii Domnului era considerată Palladium al orașului Constantinopol.

Palmetă

Motiv ornamental care imită frunza palmierului sau degetele unei mâini.

Pandant

1. Ornament atârând dintr-o boltă de piatră sau dintr-un acoperiș de lemn.
2. Picturi, sculpturi, reliefuri sau ornamente care fac pereche, sânt în relație simetrică unele cu altele.

Pandativ

1. Porțiune de zid în forma unui triunghi sferic, care, împreună cu arcele laterale face parte din sistemul de sprijin al tamburului sau calotei.
2. Podoabă purtată la gât, atârnată de un lanț sau de o panglică.

Panouri (murale)

Picturi monumentale de mari dimensiuni, fixate pe pereții clădirilor, în special a edificiilor publice. Au ca suport fie pânză întinsă pe șasiu, fie placajul fixat pe cadre de lemn, fie alte materiale moderne. Deseori sânt lucrate în tempera sau în culori vinilice.

Pantocrator

(în traducere "**Atotputernicul**" sau "**Atotțiitorul**")
În iconografia de tradiție ortodoxă imaginea lui Iisus Hristos, reprezentat, de obicei, cu capul descoperit cu nimb cruciger, binecuvântând cu mâna dreaptă și ținând Evanghelia închisă (uneori deschisă) în mâna stângă. Este reprezentat frecvent în calotele bisericilor, care acoperă spațiul lor central (naosul).

Paraclis

În cultul ortodox, capelă comunicând cu o biserică sau independentă de aceasta, dar aparținând aceluiași ansamblu, de obicei monahal. Cu toată funcția secundară, are toate atributele unei biserici, corespunzând destinației liturgice și uneori, și celei funerare.

Parament

Fiecare dintre cele două fețe finisate ale unui zid, al căror aspect este dat fie direct de materialul constructiv (piatră, cărămidă), fie de un placaj special menit să înobileze edificiul.

Parapet

Construcție ușoară, puțin înaltă, care delimitează pe una sau pe mai multe laturi o suprafață deschisă (balcon, scară, pod, esplanadă etc.).

Paravan

Ecran mobil, din mai multe panouri articulate, care strânse se suprapun, ocupând un spațiu redus, iar desfăcute și plasate în zig-zag, stau în picioare, separând spațiul încăperii.

Parc

Grădină publică într-un oraș sau întins spațiu liber înconjurând o proprietate rurală nobiliară. Uneori termenul *parc* se utilizează și la desemnarea unor rezervații naturale.

Parchet

Tip de pardoseală interioară, realizat din multiple lamele de lemn, puse în operă într-o manieră regulată, astfel încât se realizează compoziții ornamentale.

Pardoseală

Strat izolator și protector al solului din interiorul unei clădiri, gândit și realizat adesea și ca o componentă decorativă a spațiului, din materiale durabile: piatră, marmură, cărămidă, gresie, lemn etc., de forme și dimensiuni diferite (dale, mozaic, *biscuiți*, parchet etc.).

Parietal / Decor ~

Termen generic desemnând orice sistem de decorare a unui perete: pictură (frescă, tempera, ulei, pânză etc.), mozaic, reliefuri (sculptate sau stucate), paramente din marmură ori alte pietre. Sinonim cu *pictură murală* sau *pictură rupestră*.

Parter

Nivel al unei construcții plasat la cota de călcare din exterior.

Pastoforii

Denumirea generică pentru cele două spații de cult anexe ale altarului ortodox: diaconiconul și proscomidia.

Patină

Strat colorat depus pe piatră, marmură, bronz, prin oxidarea survenită în decursul timpului.

Patron

Personaj sacru care ia sub ocrotire o persoană, o comunitate, un edificiu, pe care le prezintă în mod special lui Dumnezeu, acțiunea fiind marcată în primul rând de purtarea numelui acestuia, ca și de o serie de devoțiuni care îi sânt destinate, pentru a-i invoca intercesiunea sau pentru a-i mulțumi pentru cele primite.

Pavaj

Strat de dale, piatră cubică, bolovani egalizați, cărămizi, pus deasupra unei preparații de pământ bătut și nisip, cu care se acoperă solul străzilor, al curților, aleilor etc.

Pavilion

1. Construcție independentă, cel mai adesea de mici dimensiuni, situată în vecinătatea unor edificii importante, în curte, grădină, parc etc. servind pentru locuit temporar sau permanent, pentru odihnă sau distracții.
2. Construcție independentă, de mari dimensiuni, destinată unor activități specializate în cadrul unor ansambluri cu funcționalitate socială.

Paviment

Denumire generică pentru un pavaj sau un dalaj de lux, realizate din pietre fine, ceramică smălțuită etc., adesea alcătuind compoziții decorative.

Penetrație

Sucesiune de două sau mai multe segmente de boltă, cu traseu în arc ușor frânt, cu muchii, adiacente câte două, descărcate pe console, racordate la un plafon, care la întâlnirea cu pereții perimetrali ai încăperii, descriu timpane.

Pergolă

Un fel de tunel deschis alcătuit dintr-o succesiune de coloane sau de stâlpi, uniți la partea superioară printr-un fel de grilaj de lemn și alcătuiind un eșafodaj pentru plante agățătoare.

Peron

1. În arhitectura construcțiilor care deservește transporturile, amenajare a unui fel de trotuar lat, plasat de-a lungul liniilor sau între ele, oferind securitate și permițând accesul lesnicios în vagoane.

2. Succesiune de trepte largi și lungi, dintre care cea superioară constituie un fel de platformă care precedă intrarea într-o clădire reprezentativă.

Perspectivă

Ansamblul de reguli și procedee menite să transpună obiectele tridimensionale și raporturile dintre ele pe suprafața plană a unui tablou (pictură sau desen). După modul în care încearcă să sugereze volumul și spațiul, există mai multe tipuri de perspectivă: aeriană, lineară, inversă, paralelă, angulară, oblică, "în zbor de pasăre", perceptivă ș.a.

Piață

1. Spațiu deschis ținând de structura urbană a unei localități, spre care converg mai multe artere de circulație, delimitat de fronturi de case sau de aliniamente de copaci cu funcții economice, sociale sau culturale.

2. Spațiu exclusiv comercial, în mare parte destinat producătorilor.

Pedestal

Support pe care se așează o statuie, o coloană etc. Sinonim uneori cu soclu sau cu postament.

Pilastru

Element al sistemului portant al unei construcții, alcătuit dintr-un stâlp de piatră sau de zidărie încastrat într-un zid, pe care îl întărește în zona în care se află punctele de descărcare ale bolții, plafonului, cornișei etc.

Pilier

Termen folosit, uneori, pentru a desemna stâlpii masivi de zidărie întâlniți în interiorul unei construcții.

Pilon

1. Element caracteristic al fațadei templului egiptean antic, compus din doi masivi enormi simetrici de pietrărie, ce flancau intrarea.

2. Stâlp scurt și gros menit să susțină o mare greutate în cadrul sistemului de sprijin al unui pod.

Pisanie

Inscripție săpată în piatră, în lemn sau pictată, montată sau realizată direct pe pereții unei biserici, în care sunt consemnate date esențiale privitoare la ctitori, donatori, datare, meșteri, condițiile ridicării etc.

Plafon

Suprafață plană, orizontală, care se racordează direct, sau prin intermediul unor curbe cu rază mică, de zidurile perimetrice ale unei încăperi, al cărei acoperiș îl constituie. Vezi: Tavan

Plan, Planimetrie

Reprezentare grafică - de regulă micșorată - a unei secțiuni orizontale printr-o construcție, practică la un nivel convenabil din punctul de vedere al interceptării cât mai multor elemente caracteristice ale acesteia.

Platytera

Tip iconografic al Maicii Domnului, reprezentată bust, în atitudine de orantă, purtând pe piept, într-un medalion sau în centrul unei "slave" simple sau duble, imaginea lui Iisus copil binecuvântând.

Plin cintru

Sintagmă folosită în raport cu arcele și bolțile a căror deschidere măsoară 180 de grade.

Plintă

1. Placă din piatră sau de zidărie, puțin înaltă, cu profil rectangular, pe care se sprijină la partea inferioară un element constructiv (coloană, stâlp, pilastru).

2. Bază de diferite grosimi, constituind suprafața de fixare și susținerea a unei sculpturi în ronde-bosse.

Poartă

Amenajare specială care permite accesul într-o incintă, care se închide și se deschide după

necesități, alcătuită dintr-un cadru fix și unul sau doi batanți mobili.

Pomelnic

Listă scrisă pe plăci de lemn special pregătite sau pe foi prinse într-o copertă, ori cioplită în piatră, în care sunt trecute numele ctitorilor și binefăcătorilor - vii și morți - ai unui monument (biserica, mănăstire), care urmează să fie pomeniți la slujbele religioase.

Portal

Ușa de mari dimensiuni care conferă o notă solemnă intrării, prevăzută, de obicei, cu un ancadrament bogat sculptat în piatră.

Portant / Element ~ / Sistem ~

Adjectiv, care semnifică principala funcție a unui element vertical (coloana, pilastru, zid, stâlp etc.), - aceea de a contribui la sprijinirea și descărcarea sistemului de acoperire a unei încăperi, edificiu etc., deci a elementelor care, în general, poartă denumirea de "purtate".

Portic

Spațiu, delimitat pe cel puțin una dintre laturi de o suită de coloane unite între ele prin arcade sau antablemente.

Postament

Element arhitectonic de sprijin, conceput ca o platformă, construit din piatră, fie dintr-un bloc unic, fie din mai multe blocuri, ori din beton, destinat să susțină o coloană, o balustradă sau un grilaj, uneori o statuie care beneficiază deja de un soclu propriu sau care nu are soclu.

Pridvor

Spațiu deschis, la nivelul solului, care face legătura dintre interiorul și exteriorul unor edificii, delimitat de regulă de arcade sprijinite pe coloane sau stâlpi de piatră, zidărie sau lemn. În arhitectura ecleziastică precedă spațiile de cult propriu-zise.

Profil

1. Conturul, aspectul unui obiect sau al unui personaj privit dintr-o parte, lateral.

2. Conturul unui element de arhitectură.
3. Secțiunea printr-o mulură.

Proscomidie

În bisericile ortodoxe, încăpere anexă a altarului sau simplă nișă de dimensiuni mari, situată în parte de nord a altarului, în care se oficiază o slujbă specială la care se pomenesc ctitorii și binefăcătorii respectivului locaș, înainte de începerea liturghiei. Tot aici se păstrează vasele sacre și împărtășania pentru bolnavi.

Quadrilob

Tip de plan sau motiv decorativ compus din patru arce de cerc, trasate având ca centru fiecare dintre colțurile unui pătrat. Motiv caracteristic decorației gotice.

Raclă

Tip de relicvar de forma unui sicriu, în care se păstrează moaștele (relicvele) unui sfânt.

Relief

Tip de sculptură concepută pentru a fi integrată într-un cadru - cel mai adesea arhitectural - ceea ce face ca formele profilate să fie atașate unei suprafețe de fundal. În funcție de gradul de profilare a formelor față de suprafața de fundal distingem: altorelieful = relief înalt; basorelieful = relief plat; relieful adâncit, relieful în tehnica meplat, relieful incizat ș.a.

Rocaille

Motiv ornamental, derivat din curbele și contracurbele unor cochilii, pietre de forme neobișnuite etc., combinate cu elemente vegetale sau florale și cartușe complicate în cadrul cărora se află picturi sau simple suprafețe bombate, marcate de rețele fine aurii.

Ronde-bosse

Tip de sculptură care poate fi privită de jur-împrejur, fără ca vreuna din părțile sale să fie alipită unui fond.

Rotondă

1. În antichitate, edificiu de plan circular, surmontat de o cupolă.
2. Biserică de tip central, de plan circular sau poligonal, de regulă acoperită cu o cupolă, servind, în principal, pentru a adăposti un

mormânt de martir.
Plan tipic în Basarabia pentru bisericile din cimitire cu hramul "Tuturor Sfinților".

Rustica (Rust)

Tip de prelucrare a paramentului exterior, realizat din blocuri de piatră buceardate puternic (bosaje), astfel încât să se obțină un relief pronunțat, neregulat, dar favorizând jocul puternic de umbre și lumini. Se folosește, de regulă, pentru paramentul primului nivel al clădirilor.

Scotie

Mulură concavă reprezentând un segment de cerc, plasată, de obicei, vertical, singură sau în combinație cu muluri convexe (toruri) sau drepte.

Semicalotă

Element arhitectonic reprezentând o jumătate de calotă.

Vezi: Calotă

Semicoloană

Tip de coloană angajată sau adosată care are vizibilă, în raport cu peretele din jur, numai o jumătate de circumferință.

Sit

1. Lucrare a omului sau operă rezultată din conjugarea acțiunilor omului și naturii cu configurație complexă, proprie unui anumit loc din teritoriu, mai mult sau mai puțin construit, păstrat total sau parțial în stare naturală (exemple: sit natural, sit urban).
2. Zonă incluzând terenurile arheologice care au valoare națională sau internațională din punct de vedere istoric, estetic, etnografic sau antropologic.

Sînuri

Denumire exclusiv românească și arhaizantă, folosită numai la plural, pentru a desemna absidele laterale (de nord și de sud) ale bisericilor de plan triconc.

Soclu

Suport de diferite forme și dimensiuni, din piatră, lemn, metal, de construcție simplă sau ornamentat, pe care se așează sculpturi, diverse piese de artă decorativă ș.a.

Statuie

Sculptură realizată în *ronde-bosse*, înfățișând în special o ființă umană reprezentată în întregime și, de obicei, în poziție verticală. Există statui ecvestre (când modelul este prezentat călare) și pedestre (când modelul stă în picioare).

Stavropighie

În Evul Mediu, mănăstire importantă care ținea direct de jurisdicția canonică a Patriarhiei din Constantinopol și al cărei stareț avea privilegiul de a purta bederniță.

Stareție

Într-o mănăstire ortodoxă locuința rezervată starețului (stareței) completată de birouri și de încăperi oficiale.

Stelă

Lespede de piatră plasată vertical ca însemn funerar. Partea inferioară a stelelor este de obicei rezervată inscripțiilor comemorative.

Stereobat

Partea superioară a unei fundații, vizibilă deasupra solului, lipsită de muluri, pe care se construiește clădirea.

Stilobat

În arhitectura clasică, platformă alcătuită din mai multe trepte sau tip de pedestal deasupra căruia se înălțau coloanele edificiilor. Prin extensie, *plintă mulurată*.

Stîlp

Element constructiv de secțiune rectangulară, poligonală, cruciformă sau fasciculată etc., masiv și puternic, care face parte din sistemul portant al unui edificiu, îndeplinind același rol ca și coloana.

Stuc

Material de o plasticitate deosebită, compus, la origine, din marmură albă și var stins, iar ulterior din cretă, clei și o anumită cantitate de apă, care poate fi modelat cu ușurință când este proaspăt, ori poate fi turnat în matrițe. Bucățile astfel obținute sânt lipite de perete cu un adeziv pe bază de clei.

Stucatură

Ansamblul decorației arhitecturale a unui edificiu sau al ornamentelor aplicate pe diverse

piese de mobilier, care are la bază folosirea stucului.

Șarpantă

Eșafodaj de bârne, forme metalice sau bare de beton armat, pentru a repartiza uniform greutatea învelitorii care se sprijină pe el și pentru a trasa panta și forma acesteia. (Sinonim regional "armatură").

Șemineu

Amenajare specială a locului de încălzit cu foc deschis, dintr-o încăpere, formată dintr-o nișă captușită cu piatră sau cărămidă, care comunică direct cu o *hotă*.

Șindrilă

Material lemnos folosit pentru învelitoare, având forma unor scândurele lungi de cca 30-40 cm, înguste de 7-8 cm, care se bat, câte 2-3 odată, cu cuie, în sistemul de solzi (un rând este acoperit parțial de cel următor, ale cărui rosturi cad pe mijlocul primului). Tăietura scândurilor este fie *în unghi*, fie *în coadă de rândunică*.

Tainiță

Spațiu de mici dimensiuni rezervat în grosimea unor ziduri, servind ca ascunzătoare pentru bunurile prețioase într-un palat domnesc, într-o mănăstire sau într-o casă boierească.

Tambur

1. Parte a unei turle cuprinsă între bază și calotă, la interior cilindrică, poligonală sau marcată de o succesiune de firide cu fundul curbat, iar la exterior circulară ori poligonală, străpunsă de ferestre cel puțin în sensul punctelor cardinale.
2. *Tambur de coloană*. Fiecare dintre elementele componente ale fusului unei coloane, având forma unor *rondele* de piatră, suprapuse și unite prin cramioane metalice.

Tavan

Planșeu orizontal care acoperă spațiul unei încăperi.

Vezi: Plafon

Tencuială

Strat de mortar destinat acoperirii zidurilor, alcătuit dintr-un liant (var, ciment etc.) și anumite materii de umplură, alese în funcție de interiorul

sau exteriorul clădirii și în mod expres, de tehnica în care se pictează peretele.

Textură

Termen pentru a defini calitatea tactilă a unei suprafețe. Există texturi netede, lustruite, granulate, aspre etc.

Timpan

1. Spațiul, decorat sau nu cu scene în relief, cuprins între cornișă și cele două planuri înclinate care formează frontonul.
2. Spațiul cuprins între lintou și intradosul arhivoltei care delimitează la partea superioară un portal.

Tindă

1. În arhitectura ecleziastică, denumire arhaică, populară, pentru *pronaos*.
2. În arhitectura civilă populară românească, încăpere în care se intră direct din exterior, care precedă principalul spațiu de locuit, unde se aflau, de regulă, vatra și ustensilele casnice legate de pregătirea hranei.

Tîmplă

Vezi: Iconostas

Tondo

Numele generic, transmis prin tradiție, al operelor de artă pictate sau sculptate care au forma unui medalion rotund ori oval.

Tor

Mulură convexă având în secțiune forma unei jumătăți de cerc. Poate fi realizat din piatră sau din o succesiune de cărămizi identice, cu același profil. Intră în decorația baghetelor, soclurilor, coloanelor, brânelor, mai rar a cornișelor.

Torsadă

Motiv ornamental în formă de funie răsucită sau de spirală, folosit frecvent în arhitectură și în artele decorative.

Toscan / Ordin ~

Întâlnit în Italia, în special în Etruria, este o varietate de doric mai îndesat și mai puțin decorat.

De obicei fusul coloanei nu are caneluri, iar friza antablementului nu este împărțită în metope și triglife. Coloanele în acest ordin, spre deosebire de doric au baze.

Tramă

(în urbanism) Se folosește sintagma *tramă stradală* pentru a desemna rețeaua de căi de comunicație, majore și minore, dintr-o localitate sau din o porțiune a acesteia.

Trapeză

Sală de mese pentru călugări, în mănăstirile răsăritene. Corespondent al *refectoriului* din mănăstirile occidentale.

Travee

1. Unitate spațială determinată de 4 puncte de sprijin pe care se descarcă o porțiune de boltă cu o anumită independență portantă.
2. Poțiunea de boltă dintre două puncte de sprijin consecutive.

Treflat / Plan ~

Tip de plan de biserică în care cele trei abside sânt racordate direct între ele la partea estică. Este mult mai rar decât *triconcul*, deși în vorbirea curentă sânt adesea confundate.

Treflă

Motiv decorativ realizat prin racordarea a trei elemente circulare unite vertical printr-un picioruș.

Tribună

Galerie interioară, plasată la etaj, pe laturile de vest, nord sau sud ale unor biserici, zidită sau realizată dintr-un podium de zidărie dau de lemn, sprijinită pe stâlpi sau pe console, delimitată de o balustradă, având diverse destinații.

Triconc

Tip de plan central, în care cele trei abside ale unei biserici nu se racordează între ele (vezi: plan treflat), ci cu laturile pătratului pe care îl delimitează în interior compoziția spațială respectivă, două din laturile acestuia rămânând decoșate la exteriorul edificiului și clar marcate

în interior. Plan răspândit în arhitectura de tradiție bizantină.

Triforă

Tip de fereastră al cărei gol este marcat de trei arcaturi independente, tangente la extremitatea inferioară, care se sprijină median pe colonete.

Triglifă

Placă de piatră cu trei striuri verticale, plasate în alternanță cu metope, deasupra coloanelor, la templul de ordin doric. Baza lor este subliniată de un rând de *gute (picături)* stilizate, iar în partea superioară, de muluri. La vechile temple dorice de lemn, triglifele marcau capătul bânelor.

Troiță

Obiect de forma unei cruci, realizat din lemn, piatră, fier, plasat în lungul drumurilor, la intersecții, în cimitire, destinat cultului public. Uneori *troițele* sunt artistic sculptate, altele pictate. Adesea *troița* este plasată sub un acoperiș sau chiar sub un fel de edicul de lemn sau zid. Compoziția *troițelor* include de obicei tema *Răstignirea*: Hristos crucificat este flancat de Maica Domnului și Ioan Evanghelistul.

Trompă (de colț)

Element constructiv realizat din piese de piatră sau cărămidă, de forma unui sfert de sferă, sau a unei jumătăți de con, folosit în arhitectura orientală (caucaziană, siriană) și în cea bizantină și post-bizantină pentru a face trecerea de la pătratul planului central al încăperii la baza calotei sau a turlei care încununează acest spațiu. Trompele se întâlnesc în pronaosul bisericii Adormirea Maicii Domnului din Căușeni.

Tronconic / Vas ~

Vas care are forma unui trunchi de con (arheologie).

Trotuar

Tip de amenajare pietonală în lungul unei artere carosabile pentru protecția pietonilor. Este mai înaltă decât carosabilul și are, de obicei, o bordură făcută dintr-un material mai rezistent.

Tumul

Movilă de piatră, pământ sau piatră cu pământ având rolul dublu de a marca și de a proteja un

mormânt.

Întâlniți încă din epoca neolitică tumulii sânt foarte răspândiți, fiind asociați cu riturile de înhumare, cât și cu cele de incinerare. Vezi: Gorgan

Turlă

Parte a unui edificiu - în general biserică - de forma unui turn, al cărui spațiu interior comunică cu cel al încăperii rituale pe care o surmontează. În vorbirea curentă, noțiunile de turn și turlă sânt confundate, deși, în realitate, deosebirile de concepție spațială internă le diferențiază net.

Turn

Construcție independentă sau făcând parte dintr-un edificiu, de forma unei prisme sau a unui cilindru, cu acoperiș propriu, piramidal, conic, sau în terasă, cu o bază mică în raport cu înălțimea, amplasată, în funcție de destinație, independent, alături de clădire, adosată ei, incorporată ei de la primul nivel, sau adăugată deasupra corpului principal al unui edificiu. De regulă turnul are mai multe niveluri străbătute de goluri (uși, ferestre). Există turnuri *de apărare, de clopotniță, de scară, de flancare, de locuință*. *Turnurile-lanternă* prezintă turlă străbătute de numeroase ferestre, plasate deasupra spațiului central al edificiilor.

Vezi: Zvonită

Val

(Lat. "vallum")

Fortificare simplă de pământ, constând dintr-o ridicătură barând sau înconjurând un teritoriu locuit.

Pe teritoriul Basarabiei se cunosc mai multe sisteme de fortificații al căror element principal este valul. Unele din ele cum sunt *Valurile lui Traian*, traversează sute de kilometri.

Vezi: Limes

Verandă

Galerie largă, semideschisă sau vitrată, mărginită de o balustradă, cu un acoperiș sprijinit de coloane sau stâlpi din piatră, lemn ori metal, situată la parterul sau la etajul unei clădiri, făcând legătura cu peisajul și servind pentru recreare.

Vilă

În perioada modernă, de regulă locuință unifamilială din mediul urban sau de la periferia orașelor, compusă dintr-un număr variabil de camere organizate numai pe parter sau maximum cu 1-2 etaje, răspunzând unor cerințe de confort sporit și unor necesități de reprezentare, cărora le răspund dotări speciale, uneori un decor interior și exterior adecvat.

Villa

Locuință de mari proporții ce nu corespunde planimetric unui tip precis, ci reproduce cu multă libertate împărțirile esențiale ale unui *domus*. În funcție de destinație întâlnim: villa urbană, suburbană, rustică.

Vitrăliu

1. Tehnică decorativă semnalată prima dată în antichitate, constând în asamblarea de bucăți de sticlă colorată într-un panou translucid, destinat ornamentării ferestrelor.

2. Panou decorativ transparent, constituit din fragmente de sticlă incoloră, de sticlă colorată în masa ei sau pictată policrom cu culori de email, montate într-o rețea de plumb și susținute de o armatură de fier, fixată de zid.

Volută

Element decorativ de forma unei spirale, folosit intens din antichitatea greacă, unde îl întâlnim în pereche la capitelul ionic, până în secolul 20, fie perpetuând această formă, fie preferând versiunea vrejului vegetal.

Vezi: Vrej

Vrej

Element decorativ de origine vegetală, care utilizează tulpinile unduite sub formă sinusoidală, de volută sau simplu arcuite, ale anumitor plante, cel mai adesea cu frunze, dar și cu flori și chiar fructe.

Zid

Parte masivă a unei construcții, care delimitează, închide sau marchează diferitele părți ale acesteia. Zidul poate fi realizat din piatră, cărămidă sau din cele două materiale alternate prin mortare de diferite compoziții și calități. Din punct de vedere funcțional zidul poate fi de mai

multe tipuri: de incintă, de sprijin, fals, de diafragmă, de interior, perimetral ș.a.

Zidărie

Modalitatea de a pune în operă materialul constructiv al unui zid, variind în funcție de epocă și de loc, urmărindu-se permanent stabilitatea acestuia și foarte des, conferirea, implicită, a unor valori estetice. După tipul de material și modalitățile de a-l folosi, zidăria poate fi de mai multe feluri: brută, brută cu muchii de piatră prelucrate, cu bosaje, din cărămidă, din piatră ecarisată, mixtă (din piatră și cărămidă), de tip rustică etc.

Zugrav (zugraf)

În terminologia veche românească, denumire dată pictorilor muraliști sau de icoane. Există o deosebire între "zugravii de subțire" (pictorii de fresce și icoane) și "zugravii de zidărie" (zugravii care realizau lucrul ce necesită mai puțină calificare în decorarea ansamblurilor monumentale).

Zugrăveală

1. Veche denumire pentru pictura murală.
2. Strat de var sau humă, amestecat cu apă și cu un adeziv (clei, materiale plastice), alb sau colorat, care constituie ultimul finisaj dinspre interior sau de la exteriorul unui zid care este destinat să aibă zidăria aparentă.

Zvoniță

(Slav.) Termen folosit în Moldova de Nord și în Basarabia pentru a desemna un tip aparte de clopotniță, de influență rusească: clopotele sânt adăpostite într-o construcție independentă, de forma unui zid gros, cu un soclu masiv, care la partea superioară este străpuns de mai multe goluri arcuite; în fiecare dintre acestea, printr-un sistem de bârne și de pârghii, este atârnat câte un clopot.